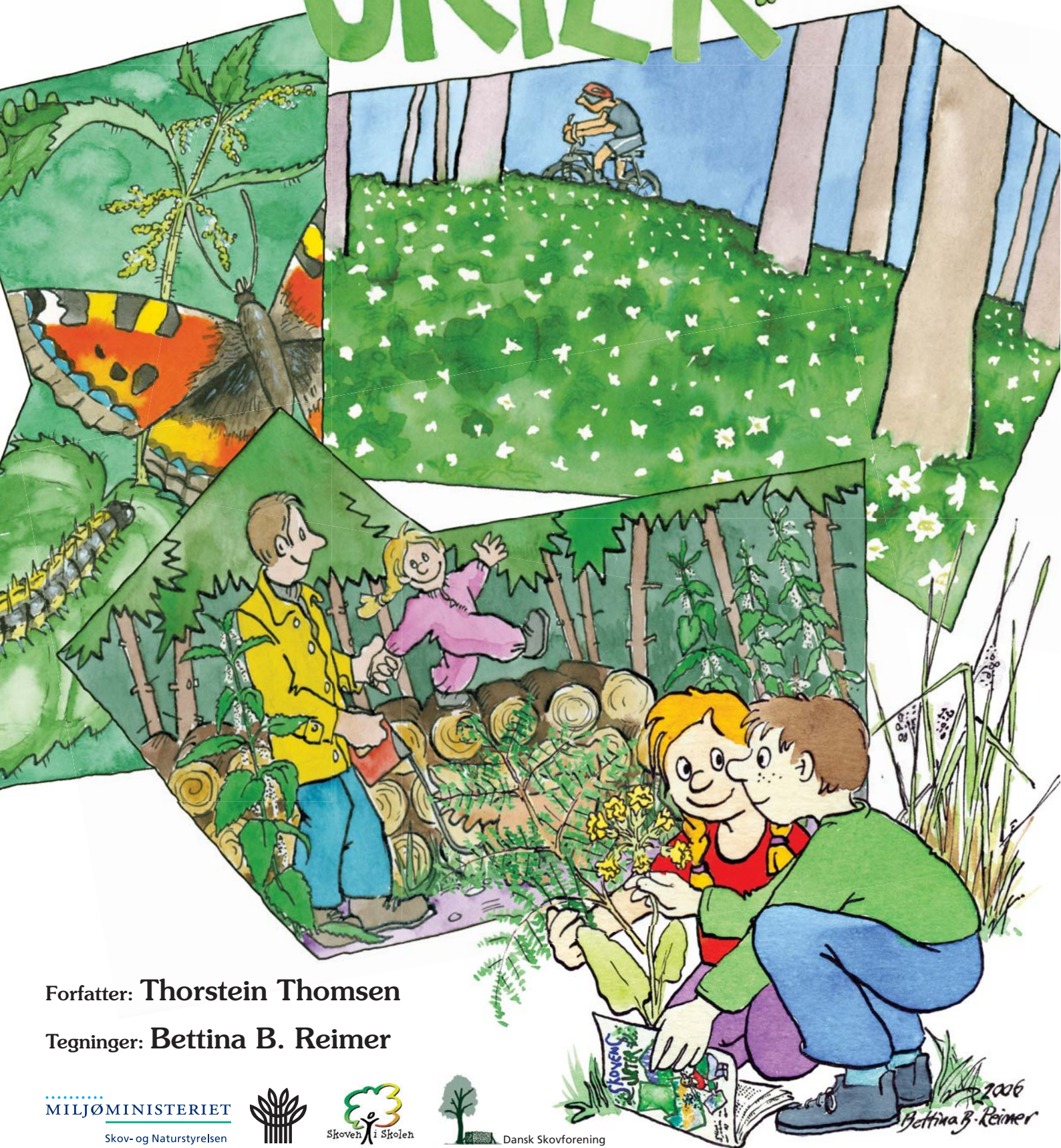

SKOVENS URTER

Forfatter: **Thorstein Thomsen**

Tegninger: **Bettina B. Reimer**

VIOL

Jeg er den lille viol
Jeg vokser i regn og i sol.
Jeg gemmer mig under en busk eller træ,
når foråret kommer, og sneen er væk.

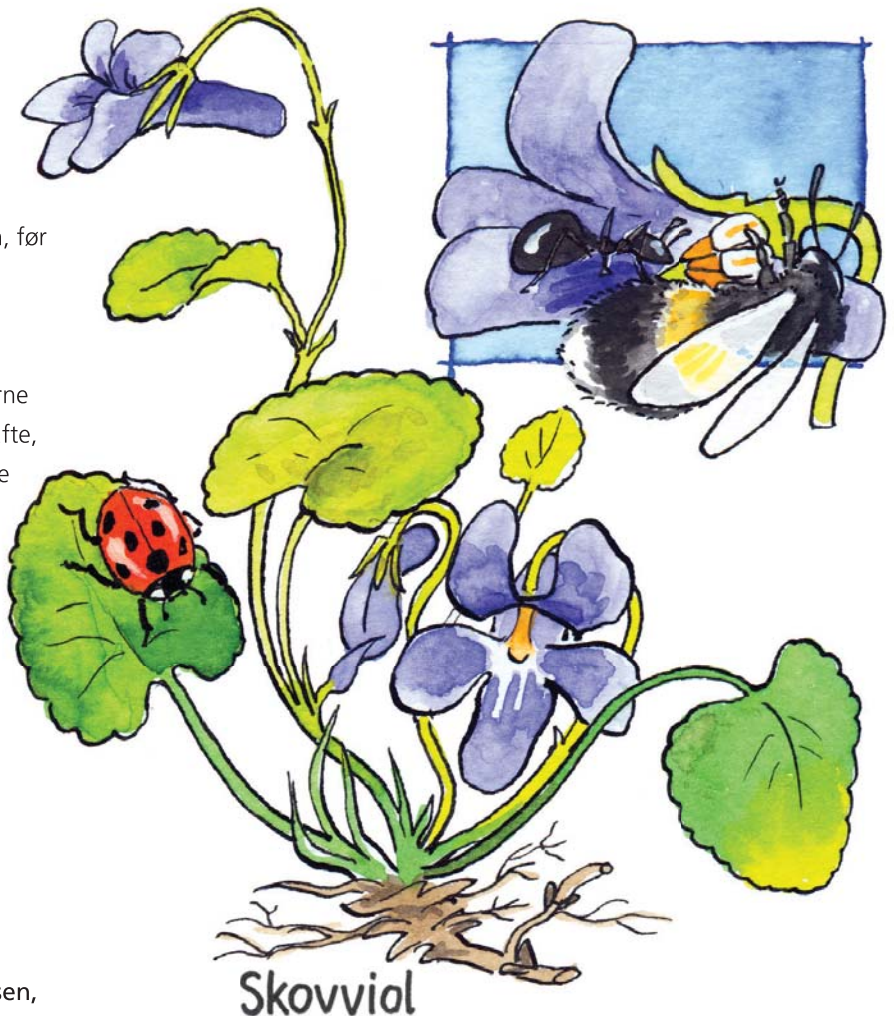

POLLEN

Også hos planter er der hanner og hunner. Blomsterstøv (pollen) fra en han skal hen til en hun, før der kan komme en frugt.

BI LIDT – SAGDE BLOMSTEN

Mange blomster bliver besøgt af insekter. Blomsterne lokker insekterne til sig med flotte farve, dejlige dufte, en flot form og nektar. Nektar er sukker, som mange insekter elsker at spise. Når insekterne lander, får de til gengæld pollen på sig. Insekterne flyver fra blomst til blomst og spreder på den måde pollen, så blomsterne bliver bestøvet.

Fabler og digte: Thorstein Thomsen
Faktatekst: Stephan Springborg og Eva Skytte
Tegninger: Bettina B. Reimer
Redaktion: Bettina B. Reimer, Thorstein Thomsen,
Lars Bendix Poulsen, Stephan Springborg og
Eva Skytte
Lay-out: Lars Hebo Olsen, XPress Reklame
Tryk: Schultz Grafisk
1. oplag 75.000
ISBN: 87-7279-701-0

Udarbejdet af Skov- og Naturstyrelsen
og Dansk Skovforening
www.skovognatur.dk
www.skovforeningen.dk

Fakta om viol

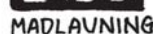
Blomstring: April-maj.
Familie: Violfamilien.
Voksested: I løvskove og krat. Almindelig, undtagen i Vestjylland.

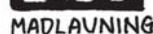
Højde: 5-20 cm.

Antal arter: 10.

Flerårig.

Frøspredning: Skydes ud, myrespredning.

Violen var irriteret på humlebien, der kom tumlende og bumlende ned i den. "Av! Lad vær. Skrub af," peb violen. Men humlebien mumlede mumlende: "Jeg kan lugte nektar. Det er lige noget for mig." "Ja, men den er ikke til dig," sagde violen. "Du kan flyve over til kodriveren. Alle kan suge nektar af den. Selv menneskene. Men for mig er du alt for stor." "Hvorfor det?" brummede humlebien brummende. Violen svarede: "Fordi at jeg har bagudvendte kronrør. Det er meningen, at de små insekter skal kravle ind gennem gangen, som ender i mit skatkammer med nektar. Gangen er fuld af pollen, så når insekterne kommer ud, har de pollen på sig. Når de så flyver over til en anden viol, så afleverer de noget pollen, og på den måde bliver vores blomster bestøvet, så vi kan få nye små violer." Humlebien skumlede skumlende: "Der er ikke plads til mig i sådan en lille gang, men jeg vil have din nektar alligevel." Og så borede den et hul bag på violen og brød gennem væggen ind til skattekammeret og stjal al nektaren. Det blev violen så rasende hidsig over, at den blev helt blå i hovedet.

Vidste du,
at kodriver er
alfernes urt?
Så kig godt efter
mellem blade og
blomster.

Hulkravet Kodriver

Kodriver har måske fået sit navn, fordi de hængende blomster ligner kopatter. "Kodrev" betyder kopatter.

Kodriverens blomster har duftende olier, der lokker insekterne til. Olien bruges af mennesker bl.a. mod bumser og rynker.

Spredning af frø

Når frøene modner, retter blomsten sig op. Den åbner sig i toppen, og frøene bliver rystet ud lidt efter lidt, når det blæser.

Hovedpine-te

Te af kodriver siges at virke mod hovedpine.

Fakta om kodriver

- Blomstring: April-maj.
- Familie: Kodriverfamilien.
- Voksested: Lysåbne skrænter, i skovbryn, enge og vejkanter.
- Almindelig, undtagen i Midt- og Vestjylland.
- Højde: 10-25 cm høj.
- Antal arter: 3.
- Flerårig urt med delvis vintergrønne blade.
- Frøspredning: Vindslyngspredning.

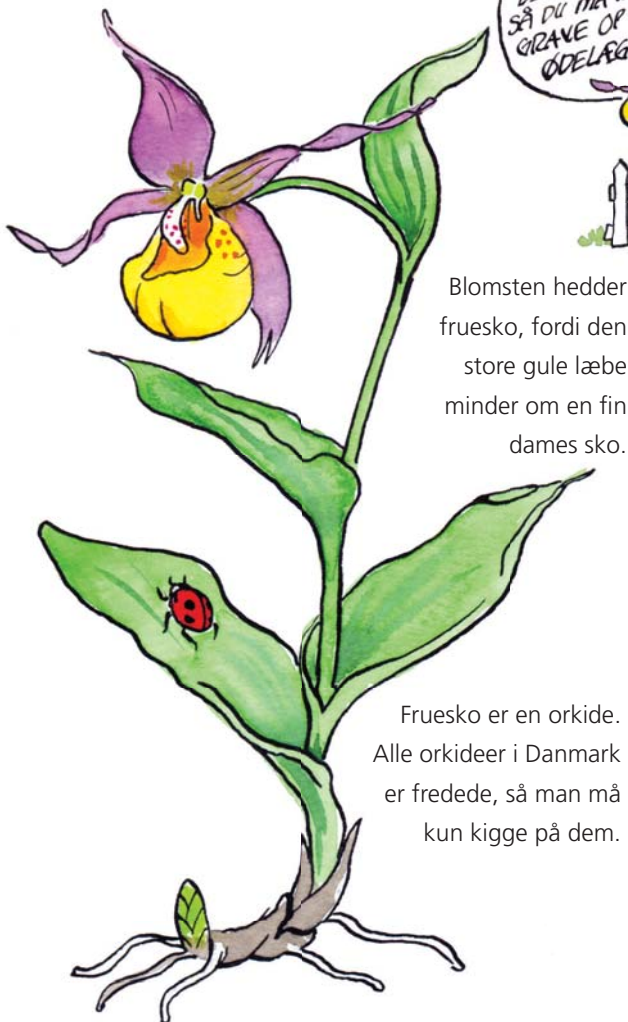

FRUESKO

Vokser kun to steder i Danmark

Fruesko er meget smuk, og den ligner noget, der hører hjemme i troperne. Den er måske den mest sjældne plante i Danmark.

Fruesko bliver især bestøvet af små jordbier. De bliver lokket til af blomstens kraftige farver og søde duft. Blomstens gule del virker som en insektfælde. Den tvinger bien til at kravle forbi støvfanget, hvor bien afsætter sit medbragte støv fra andre frueskoplanter. Når bien derefter skal klemme sig forbi støvdragerne, får den blomstens eget støv på kroppen. Derefter flyver den videre til den næste fruesko.

Blomsten hedder fruesko, fordi den store gule læbe minder om en fin damesko.

Fruesko er en orkide. Alle orkideer i Danmark er fredede, så man må kun kigge på dem.

Fakta om fruesko

Blomstring: Juni-juli.

Familie: Gøgeurtfamilien.

Voksested: I skove med kalkholdig muld.

Højde: 20-60 cm.

Antal arter: 1.

Flerårig.

Frøspredning: Vindspredning.

BØLGET BUNKE

Fakta om bølget bunke

Blomstring: Juni-juli.

Familie: Græsfamilien.

Voksested: Heder, i tørre løvskove og skovrydninger.

Almindelig.

Højde: 25-50 cm.

Antal arter: 1.

Flerårig.

Frøspredning: Drysset ned på jorden.

Den sjældne orkidé, fruesko, stod helt alene. Men så blev træerne omkring den fældet, og pludselig stod der bølget bunke rundt omkring den. "Oh, du godeste," sagde fruesko. "Så hurtigt I dog kunne komme. Hvem er alle I?" "Vi er bølget bunke," svarede de. "Oh. Har I både et fornavn og et efternavn?" "Yes. Det er, fordi vi står i bunker og bølger i vinden. Men hvem gider hedde "Bølget" til fornavn og "Bunke" til efternavn? Vi vil meget hellere hedde Fruesko. Det kan alle børnene huske." "Oh, jo," svarede fruesko. "Men I er dog heldige. Tænk at være så almindelig, at man kan dukke op alle vegne, bare man får solskin på kinderne."

BESTØVNING!

De fleste urter sætter blomster. Tit er der hunblomster og hanblomster. Hanblomsten laver pollen – blomsterstøv – der bliver båret hen til hunblomsten af insekter eller af vinden. Når blomsterstøvet lander på hunblomstens støvfang, er blomsten bestøvet – og så kan den udvikle sig til en frugt.

BURRESNERRE

Fakta om burresnerre

Blomstring: Juni-september.

Familie: Krapfamilien.

Voksested: løvskove, krat og haver. Almindelig.

Højde: 30-100 cm.

Antal arter: 1.

Enårig.

Frøspredning: dyrespredning.

Burresnerre er en slyngplante.

Stængel og blade er fyldt med små torne, som gør, at planten kan klatre op af f.eks. andre planter. Den hager sig fast i alt – også strømper, pels og andet der bevæger sig forbi.

Bølget bunker er meget almindelig i vores skove. Selv i mørk granskov kan den danne tuer. De planter der vokser i skygge, er golve (uden blomster), men hvis de får lys – hvis et træ skulle falde, eller et helt område blive fældet – så vil de blomstre og på få år dække alt.

Vidste du, at burresnerre kan bruges til kosmetik og deodorant.

Friske blade og topskud kan koges og spises som spinat.

Burresnerren fik aldrig kærlighed nok som barn.

Da burresnerren var et lille frø, lignede den et grønt peberkorn med en masse små kroge uden på. Frøet sad fast på et bukseben, og derfor troede det, at buksebenet var dets mor. Men buksebenet var ligeglad med frøet, og til sidste blev frøet skubbet af og faldt ned på jorden. Her voksede det op og blev en stor burresnerre.

Men hver gang, der kommer et bukseben forbi, tror burresnerren, at det er dens mor. Den griber fat i buksebenet og råber: "Mor! Mor!" Men buksebenet er bare ligeglad.

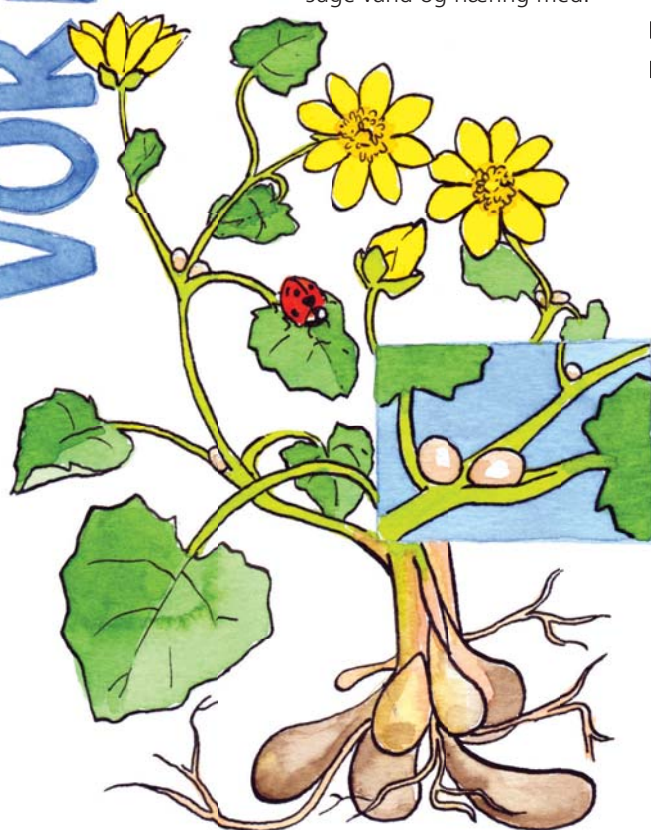
Præstelus kalder vi burresnerrens frugter. De har også torne, så de kan hage sig fast og spredes langt omkring.

VORTEROD

Vorterod er indført af munkene. De brugte den som kilde til C-vitamin i det tidlige forår – med forsigtighed. Den er nemlig lidt giftig.

Vorterod har en speciel slags rødder (ammerødder), hvor den gemmer mad (stivelse). Navnet vorterod kommer af, at ammerødderne ligner brystvorter. Vorterod har også almindelige tynde rødder til at suge vand og næring med.

Vorterod skal bruge lys. Derfor springer blomsterne ud, før træerne får blade der lukker for sollyset. Vorterod blomstrer fint med lysende gule blomster. Blomsterne er kun åbne i solskin. Når det regner og om natten, lukker de sig sammen.

Vorterod sætter næsten ingen frugter. Når den er færdig med at blomstre, laver den nogle små runde yngleknopper, der sidder i bladhjørnerne. Hver yngleknop er en nøjagtig kopi – en klon – af moderplanten.

Når den grønne plante er visnet væk først på sommeren, ligger yngleknopperne tilbage på jorden. De ligner små korn, og mange af dem bliver ædt af fugle. Resten forsvinder ned i jorden, hvor de spirer allerede om efteråret og sidst på vinteren. Derfor er planten klar til at skyde sine blade op af jorden allerede tidligt om foråret.

Prøv at finde de små yngleknopper og få dem til at spire i en potte.

BINGELURT

GIFTIG

Fakta om bingelurt

Blomstring: April-maj.

Familie: Vortemælkfamilien.

Voksested: Skove. Almindelig i Østdanmark og på Bornholm. Sjælden i Nord- og Vestjylland.

Højde: 15-40 cm.

Antal arter: 2.

Flerårig.

Frøspredning: Frøknapper falder af og spirer tæt ved moderplanten.

Han- og hunplanter

Hanplanterne er de mest almindelige.

Han- og hunplanterne er så forskellige, at man i middelalderen troede, at det var to forskellige arter.

Vorteroden var en gammel, sur frøken. "Nej," sagde den. "Kærlighed er ikke noget for mig. Se nu damen derhenne. Det er en bingelurt. Hvis hun skal have børn, så skal en fremmed mand sende sine pollen over til hende, måske pr. luftpost med en flue. Det er den eneste måde, hun kan blive gravid på. Og hvis hun så får drengebørn, så ligner de ikke engang hende, men ham. Nej. Jeg vil ikke have, at fremmede mænd putter pollen ind i mig. Jeg vil lave mine egne børn helt alene. Så er jeg også sikker på, at de kommer til at ligne mig. Derfor går jeg ind for yngleknopper.

Fakta om vorterod

Blomstring: April-maj.

Familie: Ranunkelfamilien.

Voksested: Skove og krat, enge, grøftekanter og græsplæner.

Almindelig, undtagen i Vestjylland.

Højde: 10-15 cm.

Antal arter: 1.

Flerårig.

Frøspredning: Drysser ned.

Bingelurt har fået sit navn, fordi de små runde frugter ligner testikler på en tyr. Bingler = testikler, så bingelurt betyder tyretestikelplante.

Bingelurt er giftig, men i middelalderen spiste man den i stedet for kål.

Bingelurt elsker skygge og fugt ligesom snegle gør. Prøv at gå på sneglejagt under bingelurt. Her er mange i alle størrelser og farver.

”Jeg har fødselsdag i dag,” sagde lysesivet. ”I er alle sammen inviteret til min fest.” Lysesivet glædede sig nu ikke, for den eneste, der plejede at komme, var skumcikaden. Den lagde sine æg på lysesivet, som så stod dér og lignede én, der var blevet spyttet på. Og det var der ikke meget fødselsdag over.

Men i år var det anderledes. Alle skovalferne kom. De klippede lysesivet over og trak frakken af det. Det gjorde ondt, men det gjorde ikke noget, for det voksede op igen til næste år. Skovalferne brugte det inderste af lysesivet som væge. Nu blev lysesivet sænket ned i olie og tændt. Det lyste i efterårsnatten, og alle skovalferne dansede omkring det. Se, det var en fødselsdag, der ville noget.

Skumcikaden er et lille insekt, som lægger sine æg på strå. Når ægget klækker, kommer der en nymfe ud, som straks begynder at danne en masse skum. Skummet beskytter mod udtørring og mod fjender. Skummet kaldes gøgespyt. Du kan forsigtigt prøve at fjerne lidt skum, så du kan se den lille grønne nymfe med de sorte øjne. Senere bliver nymfen til en gråbrun voksen skumcikade.

Væge til lys

Luk sivet op, ved at spalte det på langs med en negl. Skub marven ud med tommelfingerne lidt ad gangen. Ud hul en hyldepind og sæt en prop i bunden. Stik vægen i hyldepinden og hæld lampeolie i. Så er lyset klar til brug.

Køer og andre græssende dyr kan ikke lide at spise lysesiv, fordi den indeholder kisel.

Kisel er hårdt og gør planten sej at tygge på.

Fakta om lysesiv

Blomstring: Juni-juli.

Familie: Sivfamilien.

Voksested: Moser, våde enge, grøfter og i lysninger i skove. Meget almindelig

Højde: 30-80 cm.

Antal arter: 1.

Flerårig, delvis vintergrøn.

Frøspredning.

LYS

FRUGTER

Når en blomst er blevet bestøvet, udvikler den sig til en frugt. Inden i frugten sidder små frø, som kan blive til nye planter. Et æble er f.eks. en frugt, og kernerne indeni er frø.

Vidste du, at nogle frø kun kan spire kort tid efter, de er dannet, mens andre frø kan ligge i jorden mange hundrede år, uden at tage skade.

Lad mig danse på en paddetæt med en kæmpe kat.

Lad mig danse på et lysesiv fuld af lys og liv.

LYSESIV

SKOVSYRE

Der var engang en skovsyre, som gerne ville giftes med et dyr. Den smilede til fuglene, der fløj forbi, og den rettede ryggen, når en sød mus nærmede sig. Da den ikke kunne tale, gjorde den i stedet sine blade hjerteformede. Men dyrene opdagede det ikke og løb forbi.

En dag var der en grøn tudse, der opdagede skovsyrens grønne hjerter. Den sagde: "Kvæk!" Det betød: "Jeg elsker dig." Og så begyndte den at kysse på skovsyren. Det kunne skovsyren ikke lide. Den prøvede at forklare tudsen, at den skulle holde op, men den forstod det ikke. Til sidst begyndte skovsyren at skyde sine frø i hovedet på tudsen, der råbte: "Kvæk-kvæk!" Det betød: "Av! Av! Jeg får buler i øjnene. Hvorfor skyder du kanonkugler efter mig?"

Siden dengang er der ikke én eneste tudse, der er blevet forelsket i en skovsyre. Men hævede øjne har de stadigvæk.

3 små hjerter i krans. Bladene minder om kløver. De klapper sammen i tørke og ved sollys.

Skovsyre er en af de få urter, der kan vokse i granskoven, hvor der tit er dyb skygge og mager jord.

Stænglen er meget tynd og kan derfor ikke bruges til oplagring af næring. I stedet har den nogle små blegrøde skæl. Skællene kan sidde så tæt, at hele skuddet kan minde om et løg.

Lav mad med skovsyre

Find opskrifter på www.skoven-i-skolen.dk.

Skovsyre smager syrligt og frisk. Du kan spise dem, men kun i små mængder, da de indeholder oxalsyre.

Skovsyre skyder sine frø af sted. Når frøet er modent, er saftspændingen i mellem frø og frøkappen så stor, at frøene slynges flere meter væk.

*Tre små hjerter
hopper så glade
i en krans.
Det må være
skovsyreblade
i en dans.*

Fakta om skovsyre

Blomstring: April-maj.

Familie: Surkløvfamilien.

Voksested: Løvskov og nåleskov. Almindelig, undtagen i

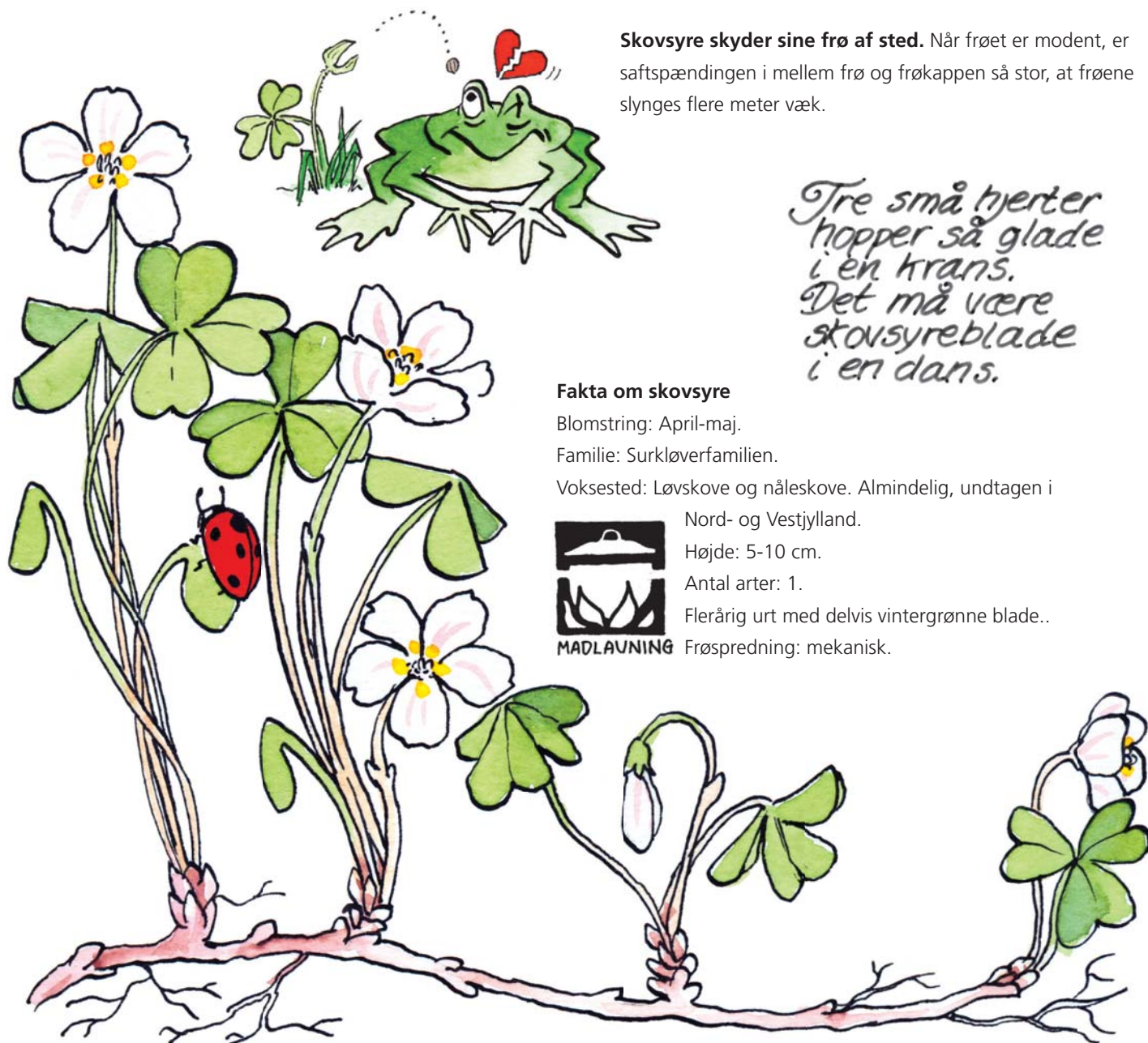
Nord- og Vestjylland.

Højde: 5-10 cm.

Antal arter: 1.

Flerårig urt med delvis vintergrønne blade..

MADLAUNING Frøspredning: mekanisk.

SKOVMÆRKE

Vidste du, at man i gamle dag strøede skovmærke på gulvet hjemme og i kirkerne, fordi den har en behagelig duft. Den søde duft skyldes stoffet kumarin, som også findes i nyslået hø.

Æblemost smager fantastisk, hvis du putter fem blomstertoppe i en liter most og lade det stå i køleskabet natten over. Man kan også få en billig hvidvin til at smage som den fineste slotsaftapning på samme måde.

Varsler regn

Lav en krans af skovmærke og hæng den op. Den dufter fint og sødt – især hvis det trækker op til regn! Du kan også lægge kransen bagerst i strømpeskuffen, så dufter dine sokker dejligt.

Skovmærke breder sig med lange underjordiske stængler og danner på den måde tætte bevoksninger.

Skovmærke dufter dejligt. Selv som tørret dufter den. Derfor blev den i gamle dag solgt inde i byerne på torve.

Solsorten kom tit forbi dér, hvor skovmærken stod, og de blev efterhånden gode venner. En dag sagde solsorten: "Solen skinner ned i mine sorte fjer. Hvor er det dog en dejlig dag." "Ja," sagde skovmærken. "Men natten er endnu dejligere." "Hvad er der dejligt ved natten?" spurgte solsorten. "Dér sover man, og alting er mørkt." Skovmærken sagde: "Om natten funkler stjernerne så smukt på himlen, og når man taler til dem, så svarer de." "Gør de det?" sagde solsorten. "Dem vil jeg gerne hilse på."

Da det blev aften, fløj solsorten op i toppen af et træ og sang for at holde sig vågen, men til sidst faldt den nu alligevel i søvn. Næste morgen sagde skovmærken: "Hvor var stjernerne smukke i nat. Fik du set dem?" Solsorten sagde: "Nej, men jeg prøver igen i nat." Det gjorde den, men den faldt i søvn igen. Og igen. Og igen.

En stjerneklar nat sagde skovmærken til stjernerne: "Hjælp solsorten, så han kan få jer at se." "Solsorten sover," sagde stjernerne. "Og det skal den have lov til. Men vi kan kaste små hvide stjerner ned i dine hænder, som du kan vise solsorten i morgen." Og det gjorde de. Derfor har skovmærken hvide stjerner i sine hænder.

FRØSPREDNING

Planter kan få spredt deres frugter på mange måder. Nogle lader bare frøene falde ned eller lader dem blæse af sted med vinden. Andre lokker med flotte farver og lækkert frugtkød, så fugle og andre flyver af sted med frøene. Og så er der en del, der har kroge, så frøene sætter sig fast i dyrenes pels eller fjer. Senere falder de af og kan være ført helt til andre lande.

Fakta om skovmærke

Blomstring: Maj-juni.

Familie: Krapfamilien.

Voksested: Løvskove. Almindelige i Østjylland og på ørene, sjældent i resten af landet.

Højde: 10-30 cm.

Antal arter: 1.

Flerårig, delvis vintergrøn.

Frøspredning: Dyrespredning

MADLAVNING

LÆGEURT

FARVNING

GIFTIG

RAMSLØG

FOTOSYNTESE

Planter er fine små fabrikker, som laver sukker af vand og kuldioxid. For at fabrikkerne skal virke, har de brug for lys. Det får de fra Solen. Når planterne laver sukker, strømmer der ilt ud af dem.

Som navnet siger, har ramsløg et løg under jorden, men den har kun to løgblade på hvert løg. Hvert løgblad vokser ud til et blad om foråret. Det drejer sig 180 grader rundt om sig selv, så det faktisk er undersiden, der vender op i lyset.

Ramsløg udkonkurrerer de små forårsurter i skoven, så ofte ser man store flader kun med ramsløgplanter i skovbunden.

Rams betyder ram lugt. Du er ikke i tvivl om hvorfor, hvis der er blomstrende ramsløg i nærheden. Hele skoven lugter af hvidløg. Og når de rådner, så lugter det endnu værre.

Ramsløgens blade er meget tynde og meget mørke. Det er et kendetegn for planter, der vokser i skygge.

Du kan spise ramløg

Både bladene og løget.
Pluk bladene før blomstring.
Brug dem i stedet for purløg
– f.eks. i rødbedesalat eller i pirogger.

Se opskritter på f.eks.
PIROGGER MED RAMSLØG på:
www.skoven-i-skolen.dk

Fakta om ramsløg

Blomstring: Maj-juni.

Familie: Liljefamilien.

Voksested: Skove ved kysten, i gamle parker og haver.

Er ikke almindelig, men er i fremgang.

Højde: 25-40 cm.

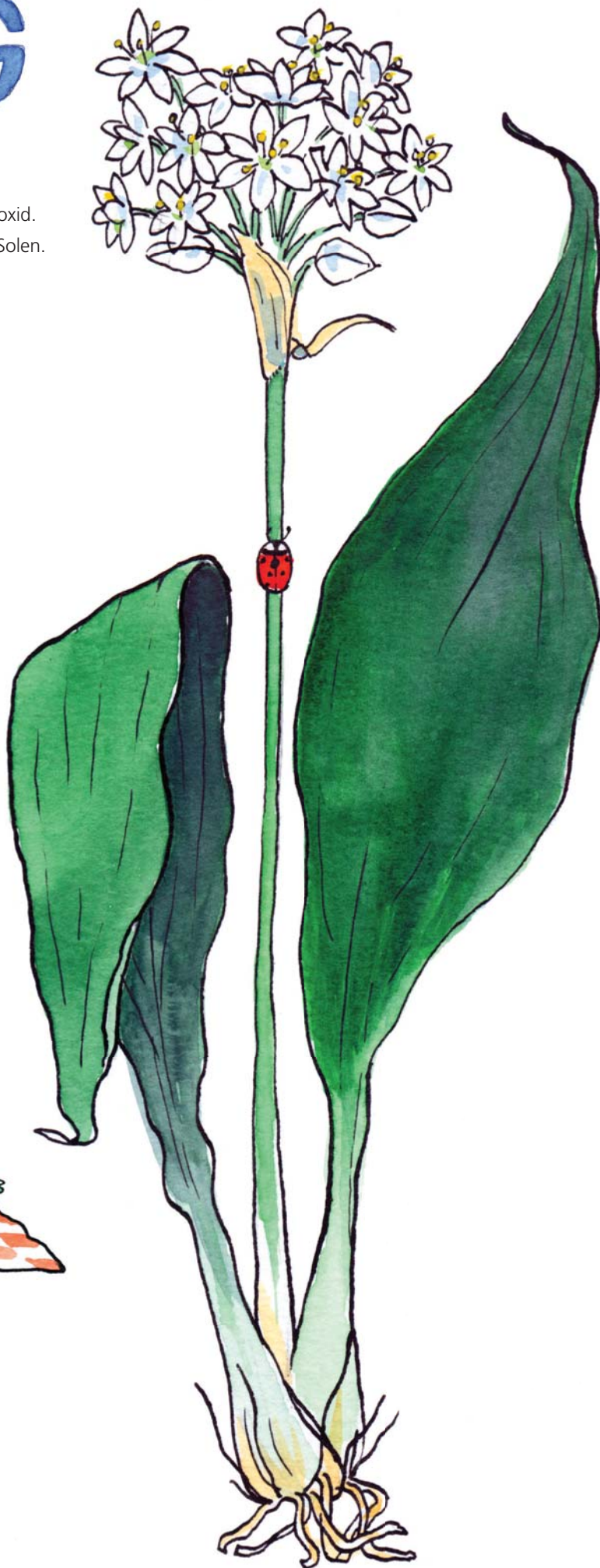
Antal arter: 1.

Flerårig.

Frøspredning: Drysser ned på jorden.

MADLAUNING

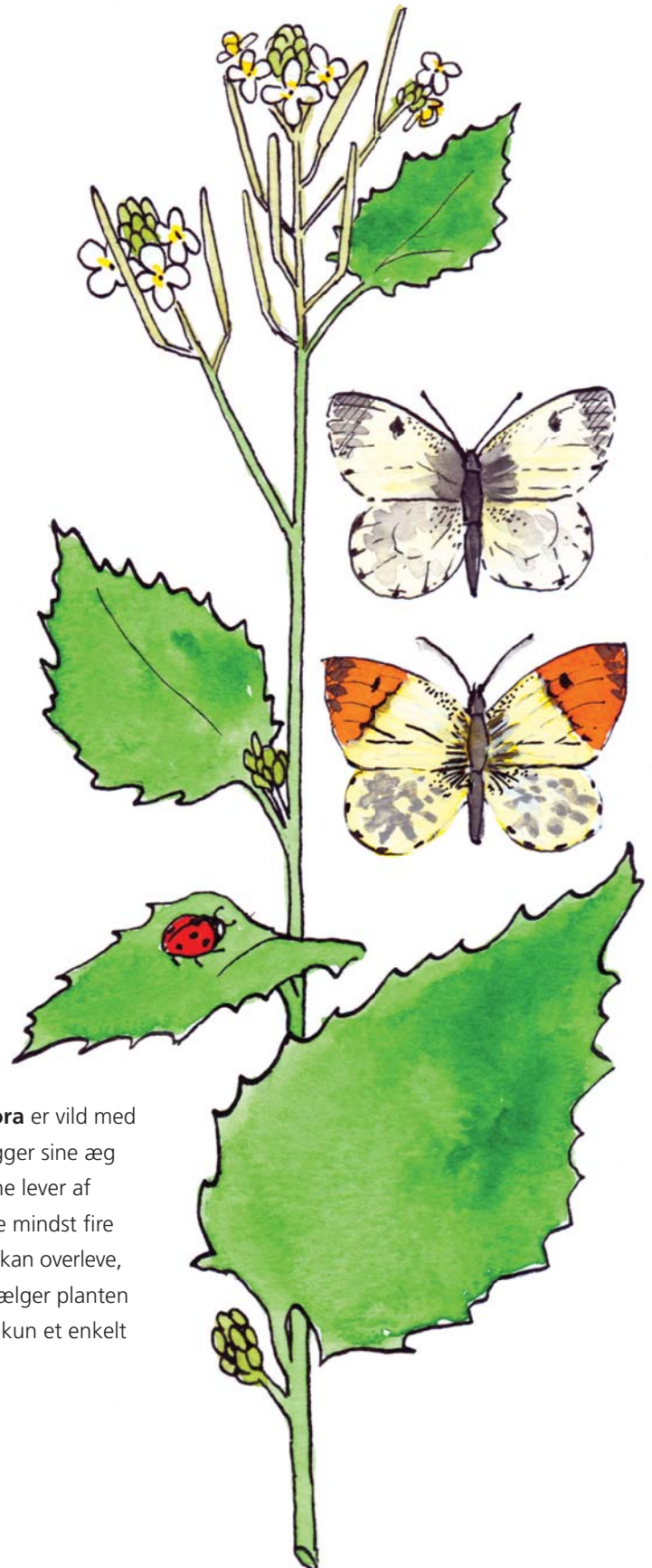

Engang stod et ramsløg ved siden af en løgkarse. De andre planter stod lidt længere væk. Det var de glade for, for ramsløget var et værre brokkehoved. "Øv, mand," sagde det for eksempel. "Hvorfor er I alle sammen så kedelige?" "Du kan selv være kedelig," svarede løgkarsen. "Ja, men det bliver det ikke bedre af," svarede ramsløget.

En dag kom en skovalf flyvende forbi. Det var parfume-alfen. "Øv, mand! Stop!" råbte ramsløget, og alfen standsede. "Du, alf! Det er så kedeligt, at vi planter ikke dufter af noget. Kan du ikke få os til at dufte bedre?" Alfen tog sine små flasker frem og sprøjtede lidt duft ned i blomsterne. Nogle fik ganske lidt parfume på. Nogle lidt mere. Men ramsløget brokkede sig. "Øv, mand. Det stinker." Alfen prøvede en anden flaske. "Øv, mand. Det stinker." Og sådan blev det ved og ved. "Øv, det stinker. Jeg vil lugte helt anderledes." Alfen tog irriteret den sidste flaske frem og plaskede indholdet ud over ramsløget og fløj væk i en fart. "Øv, mand. Det stinker," råbte ramsløget. Og denne gang stank det virkelig. Men det værste var, at noget af parfumen var sprøjtet over på løgkarsen, så den kom til at lugte lidt på samme måde.

Ak ja. Hvis ikke ramsløget havde været sådan et brokkehoved, havde det lugtet meget bedre. På den anden side: Hvis ramsløget nu slet ikke havde brokket sig, så havde alfen ikke taget flaskerne frem, og så var der slet ingen blomster i skoven, der havde duftet af noget.

LØGKARSE

Sommerfuglen aurora er vild med løgkarse. Hunnen lægger sine æg på planten, og larverne lever af den. Planten skal have mindst fire blomster for at larven kan overleve, så aurorahunnen udvælger planten med omhu og lægge kun et enkelt æg på hver plante.

Fakta om løgkarse

Blomstring: Maj-juli.

Familie: Korsblomstfamilien.

Voksested: Langs skovveje, skovbrun, krat, hække og haver.

Almindelig, men findes ikke i Vestjylland.

Højde: 40-100 cm.

Antal arter: 1.

Toårig med grønne blade om vinteren.

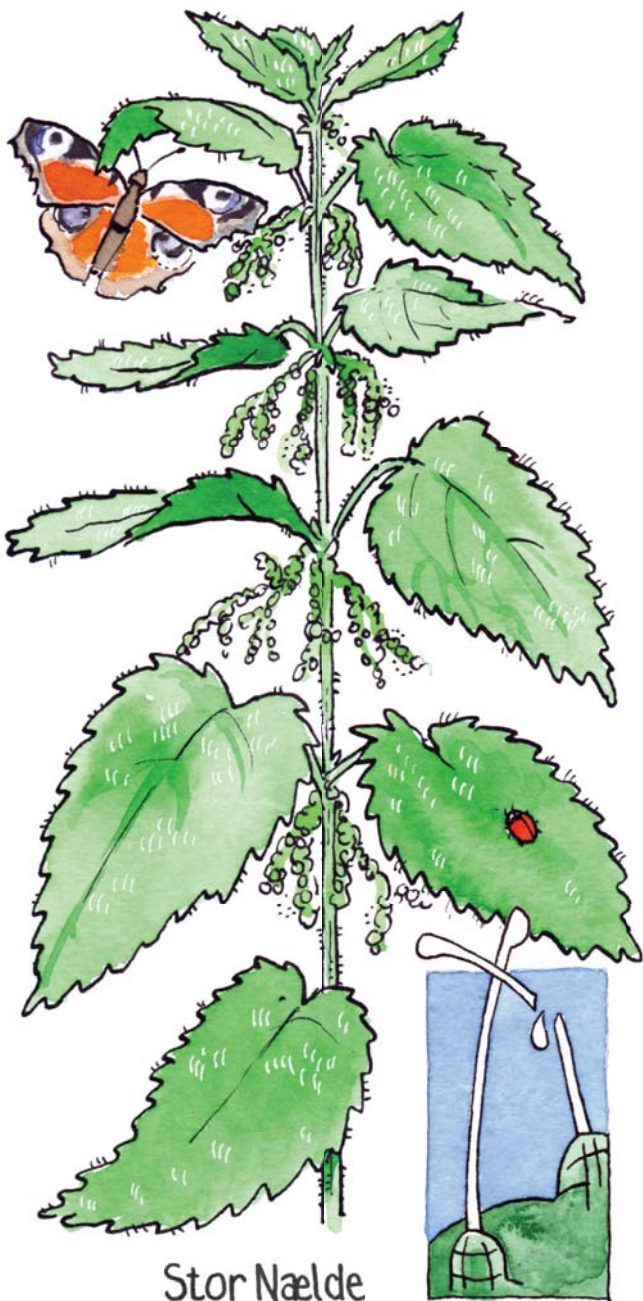
MADLÅNING

Frøspredning: Drysset ned på jorden.

Løgkarse har fået sit navn, fordi den lugter og smager af løg og hvidløg. Og hvis man spiser løgkarse, lugter man ikke bagefter af hvidløg, så den er smart at bruge.

NÆLDE

Brændenælde kalder vi de nælder, der brænder. Det er liden nælde og stor nælde.

En brændenælde, der stod i en stor klynge brændenælder, indkaldte til møde. Den sagde: ”Se engang på vejbredden derude på skovstien. Alle går forbi og hilser på den. Ingen kommer herind i skyggen og hilser på os, selvom vi er meget smukkere.” ”Det er vi selv ude om,” sagde en anden. ”Vi skræmmer alle væk, fordi vi brænder.” En tredje sagde: ”Jeg synes ikke, vi skal snakke med alle og enhver ligesom vejbredden. Kan vi ikke nøjes med at få et par gode venner?” En fjerde sagde: ”Men vennerne skal være lige så smukke som os.”

De blev enige om at invitere de tre smukkeste dyr i skoven, men hvem var det? Det stemte de om. Sommerfuglen dagpåfugleøje fik 3. pladsen. Sommerfuglen admiral fik 2. pladsen. Og sommerfuglen nældens takvinge fik 1. pladsen. Derfor lægger disse sommerfugle deres æg på brændenælder, og deres larver får lov til at spise brændenældens blade.

Tøj af nælder. Stænglerne har kraftige fibre, som man har brugt til mange forskellige ting. Faktisk er det første stykke vævet stof fra Danmark lavet af nældefibre. Det er ca. 3.000 år gammelt. Og under krigen har man forsøgt at lave cykeldæk af nælde, så det er meget stærkt.

Tag gummihandsker på når du plukker brændenælder. Så brænder du ikke fingrene.

Tør du?

Tag de friske skud. Nuldr dem mellem fingrene i et halvt minut til en kugle og spis bladene. De smager friskt og godt.

Nælder er fulde af vitaminer og mineraler bl.a. c-vitamin og jern. De er gode at lave mad af. Pluk de øverste blade inden planten blomstrer. Du finder flere opskrifter i SkovMad på www.skoven-i-skolen.dk

Nælderne har små brændhår – det er små spidse nåle med gift i. Hvis du rører ved et brændhår, knækker det, og giften sprøjter ind under huden og giver små vabler, der svier.

Fakta om stor nælde

Blomstring: Juni-september.

Familie: Nældefamilien.

Voksested: Skovlysnings, krat, levende hegn, enge, vejkanter og haver. Almindelig.

Højde: 50-100 cm.

Antal arter: 3.

Flerårig.

Frøspredning: Vindspredning.

HAN- OG HUNPLANTER

Nogle urter har hanplanter og hunplanter ligesom nælden. Det betyder, at hanblomsterne sidder på en plante og hunblomsterne på en anden. Hos andre arter sidder han- og hunblomster på den samme plante.

VEJBRED

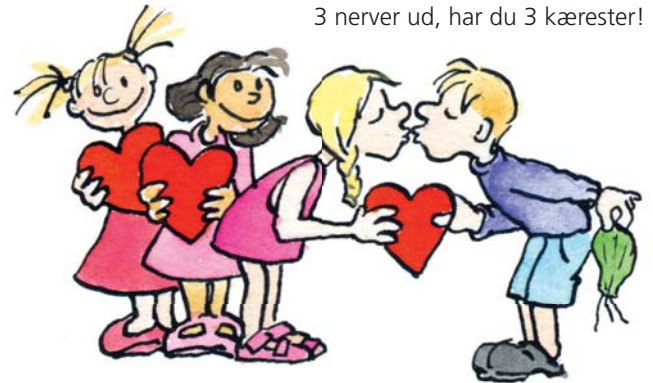
Når vejbrede frø bliver våde, svulmer de op og bliver klæbrige. De klister fast til fodsåler og dyrebene og bliver på den måde spredt langt omkring. I Nordamerika fik vejbred navnet "Hvidmands-fodspor" fordi vejbredfrø sad fast på hjulene af de første prærievogne – og på den måde blev spredt.

Lav dit eget plaster

Knus nogle blade ved f.eks. at tygge på dem. Læg vejbred direkte på huden for at standse blødninger eller lette smerter efter bistik og insektbid.

Hvor mange kærester har du?

Pluk et vejbred-blad. Hvis der hænger 3 nerver ud, har du 3 kærester!

Nerverne er seje og kan tåle at blive trampet på. Derfor kan vejbred godt vokse på stier.

Glat Vejbred

Fakta om vejbred

Blomstring: Juni-august.

Familie: Vejbredfamilie.

Voksested: Agerjord, affaldspladser, i vejkanter og græsplæner.

MADLÅVNING

LÆGEURT

Yderst almindelig.

Højde: 10-30 cm.

Antal arter: 6.

Flerårig.

Frøspredning: Dyrespredning.

ANEMONE

Hvid Anemone

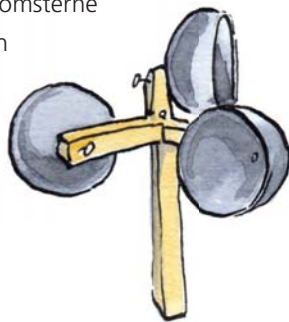
Anemonens madpakke

Anemone oplagrer næring fra året før i jordstængelen (en stængel der ligger under jorden og ligner en tyk rod). Derfor kan den skyde op af jorden og folder sine blomster ud, allerede inden træerne springer ud.

På evig vandring

Anemonens rod vokser og deler sig i den ene ende og dør og rådner i den anden. På den måde kan en plante blive til mange planter, som alle stammer fra den samme plante.

I gamle dage troede man at anemoneblomsterne drejede sig efter vinden. Derfor kalder man stadig en vindmåler et "anemometer". Nu ved man at blomsterne drejer sig efter solen.

Flet en flot krans eller tag en buket anemoner med hjem til bordpynt.

Fakta om anemone

Blomstring: Maj.

Familie: Ranunkelfamilien.

Voksested: Skoven, krat og på nordvendte skrånninger med lav bevoksning. Almindelig, undtagen i Nord- og Vestjylland.

Højde: 10-20 cm.

Antal arter: 4.

Flerårig forårsurt.

Frøspredning: Myrespredning.

En dag for længe siden gik Gud en tur gennem skoven. Da han kom til anemonen, blev han glad. "Tænk at jeg har lavet så fin en blomst." Han bøjede sig ned over den og sagde: "God morgen". "Nej," svarede anemonen. "Det er ikke nogen god morgen, for jeg er rigtig ked af, at jeg ikke kan gå." "Men du behøver ikke at gå," sagde Gud. "Jeg har lavet dine frø sådan, at myrerne spreder dem for dig." "Ja, myrerne," sagde anemonen. "De har det sjovt. De kan gå hen til et andet sted, hvis de har lyst til det, mens jeg må blive stående." "Hør her," sagde Gud. "Det er ikke min mening med de små blomster, at de skal gå. Så havde jeg jo givet dem ben på." "Øv, for jeg vil gerne ud at spadsere," sagde anemonen, og den var så skuffet, at Gud sagde: "Ved du hvad? Jeg vil lave dine rødder sådan, at de vandrer under jorden. Hvert nyt forår vil du så komme op et andet sted end året før." Anemonen spurgte: "Kan jeg så gå under jorden ligesom regnormene?" "Nej, ikke så hurtigt," sagde Gud. "Men du kan gå en lille smule. Det er mere, end hvad ørnebregnen kan, og den er meget større end dig."

Der findes både hvide, gule og blå anemoner. Den hvide er mest almindelig.

Blå anemone har et lille vedhæng på frøet, der er fyldt med olie. Myrerne er vilde med det. De samler frøene, spiser olien – og smider resten af frøet væk. På den måde spreder de anemonens frø uden at vide det.

*Anemoner, anemoner!
Kald på grønne bøgekroner.
Kald på Sol og Lyse dage.
Sommer, sommer kom tilbage!*

*Jeg laver mig et tag
af ørnebregner.
Så bliver jeg ikke våd,
når regnen regner.*

*Jeg synger solen ind
i mine sange.
Så er det ikke stemt,
når jeg er bange.*

ØRNEBREGNE

Vidste du, at der findes bregner, der er lige så høje som huse?

Byg en hytte og dæk den med visne bregneblade.

ENÅRIGE URTER lever kun én sommer. Så visner de bort. På den korte tid skal de nå at lave frø og sprede dem, så de kan blive til nye planter.

FLERÅRIGE URTER spirer og udvikler rødder og blade det første år. Om vinteren visner de væk ligesom de enårige urter. Men under jorden har de løg, knolde eller jordstængler, som er fulde af næring. De deler sig og bliver til nye planter, så man kan sige, at flerårige planter leve evigt. De fleste urter i denne bog er flerårige.

TOÅRIGE URTER lever to somre. Første år udvikler de rødder og blade ligesom flerårige urter. Andet år blomstrer de og sætter frø – og visner så bort. Men deres frø fører generne videre.

Ørnebregne er giftig. Derfor brugte man den til sengehalm og madrasfyld i gamle dage. Det holdt utøj væk. Før køleskabet pakkede man mad ind i bladene for at holde mug og mider væk.

Fakta om ørnebregne

Blomstring: Juli – september.

Familie: Ørnebregnefamilien.

Voksested: Findes på hele Jorden bortset fra arktiske områder.

I skovene findes de på mager jord.

Højde: Op til 250 cm.

Antal arter: 2

Flerårig.

Frøspredning: Sporene spredes af vinden.

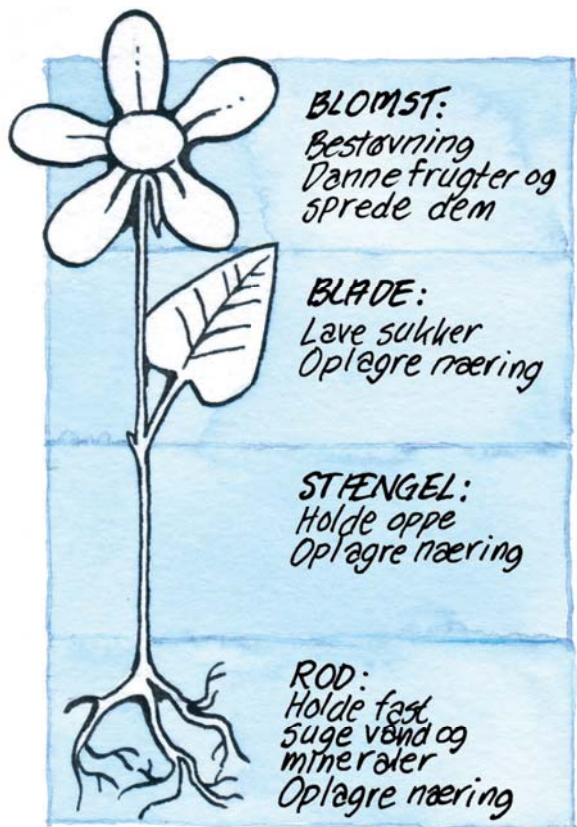
Vidste du, at ørnebregne har fået sit navn, fordi der inde i stænglen er et billede af en to-hovedet ørn? Du kan se det, hvis du skærer et skråt snit gennem stænglen nede ved rødderne.

Bispestave kalder man de helt unge bregneblade, fordi de ligner bispens stav, når de ruller sig ud.

Blomsterne hos bregner ligner ikke de blomster, du kender. På undersiden af bladene kan du se små runde, brune pletter. Inde i dem ligger der sporer, der spirer til nye bregner.

Kender du skovens urter?

Urter kalder vi de planter, der visner væk om vinteren. Urterne er bygget op med rod, stængel, blade og blomst.

En af de gode ting ved urter er, at de ikke løber væk. Man kan gå tæt på dem og kigge på dem lige så længe, man vil.

Her i bogen er der 16 forskellige urter. Hvis du lærer dem at kende, vil du altid kunne finde nogle af dem, når du går tur i skoven i sommerhalvåret.

Du får også noget at vide om de fantastiske ting, de kan. Nogle kan lave kloner. Nogle kan (næsten) gå. Nogle har stjerner i hænderne.

Urter er fulde af vitaminer og mineraler. Derfor har vi mennesker altid brugt dem til madlavning og medicin. Du kan også spise af skovens urter, men tag en voksen med på råd. Der findes nemlig også giftige planter. Kig i en blomsterbog, hvis du vil finde ud af, om du kan spise en plante.

INDHOLD

VIOL	2
KODRIVER	3
FRUESKO	4
BØLGET BUNKE	4
BURRESNERRE	5
VORTEROD	6
BINGELURT	7
LYSESIV	7
SKOVMERKE	8
SKOVSYRE	9
RAMSLØG	10
LØGKARSE	11
NÆLDE	12
VEJBRED	13
ANEMONE	14
ØRNEBREGNE	15

Aktiviteter med skovens urter

På www.skoven-i-skolen.dk kan du finde aktiviteter med skovens urter. Der er én aktivitet for hver måned. Søg på "Urterjanuar", "Urterfebruar" osv. Der hører en plakat til aktiviteterne.

Se mere om natur på www.skovognatur.dk

Hæfter og plakat kan bestilles hos:

Frontlinien

Rentemestervej 8

2400 København NV

Tlf: 70 12 02 11

Åbent 9 - 16

Frontlinien@Frontlinien.dk

Netboghandlen: www.min.dk/butik